

ОВІЯНА ВІТРАМИ ІСТОРІЇ

Недавно вийшла друком книга рівенського краєзнавця, журналіста Чеслава Хитрого «Минушина Рівенщини – далека і близька». Жанр книги автор визначає як історико-краєзнавчу повість. До речі, пан Чеслав кілька разів виступав зі своїми цікавими публікаціями і на сторінках нашого тижневика.

Занурюючись в історію, автор знайомить читачів з минулим нашого волинського краю, з невідомими раніше матеріалами архівів, публікаціями і працями польських авторів, які донедавна нехтувалися вітчизняними авторами. І хоч книга «Минушина Рівенщини – далека і близька» адресується широкому загалові, її з інтересом і користю для себе прочитає і науковий працівник, і викладач, і студент історичного факультету. Одне слово, кожен, кому небайдужа правда про нашу далекі і недалекі минушини. Тим більше, що від минушини автор прокладає невідимий місток у день сьогоднішній.

Пропонуємо увазі читачів главу з книги Чеслава Хитрого, присвячену Клевані.

Хоча й невеличкі за своєю територією і кількістю мешканців містечко Клевань, однак багате історичними подіями, серед яких участь його жителів у селянсько-козацькому повстанні під проводом Северина Наливайка та у визвольній війні 1648-1654 років. Немало у селищі міського типу і цінних споруд, серед яких православна церква, який понад 230 років, римокатолицький костел, побудований у 1630 році князями Чарториськими, як і замок – прекрасна оборонна пам'ятка архітектури XVIII століття.

У автора цих рядків з Клеванію пов'язано чимало подій ще з дитинства. У 50-х роках відпочивав у поліванському таборі «Лесбулгаром». Незрозуміла назва? У 1955 році її розшифрували так: піонерський табір працівників лісової та паперової (бумажної) промисловості. Певні історичні джерела свідчать, що Клевань (Колівань) згадується вже як населений пункт у прадавньому 1113 році (хоча виявлено було поселення ще доби бронзи (II – початок I тисячоліття до н. е.) давньоруське городище і для захисту своїх володінь князь Чарториський у XV столітті спорудили тут кам'яний замок. Деяко пізніше у 1630 році збудували у стилі скромного бароко мурований костел на місці давнього дерев'яного.

у житті Клевані, як і радіощ, так і нещастя. Ось якою, наприклад, теплою була зустріч жителів Клевані президента Польщі Ігнація Мошціцького згідно з тижневиком «Шетльонд Волинські», де читаємо:

«21.VI.1929 р. Президент Мошціцький в Клевані.

Біля триумфальної арки міста Рівне з ним попрощалися, і президент І. Мошціцький вирушив до Клевані, затримуючись на своєму шляху біля красивих арок у Городку і на трасі навпроти оржівських підприємств. Біля арки у Городку, оздоблені написами на польській мові і на жовто-білому фоні українськими написами, привітало президента хлібом і сіпкою православне духовенство і український люд.

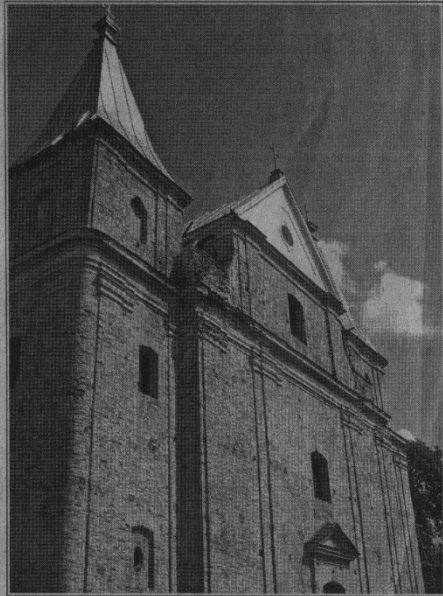
Неподалік воріт підприємства у Оржіві вітав достойного гостя директор пан Грус на чолі людей, робітників та протипожежних делегатів.

О дванадцятій годині тридцять хвилин президент Мошціцький при-

відмовленого ксьондзом акту ерекційного по осваченню залу, пан Президент одержав потім у красній, модній папці майже 600 адрес ушановуючих його від усіх міст, гмін, сіл та організацій Рівненського повіту Достойний гість сказав сердечну подяку старості повіту Рівне пану Станіславу Богуславському за зворушливий душевний прийом, після чого вирушив у дальшу дорогу в саєму візтові на Волині».

Справді захоплюючими були змагання протипожежних підрозділів за твердженням часопису «Echo Wolynskie» («Ехо Волинське»):

«...Змагання пожежників в Оржіві біля Клевані у Рівненському повіті 21.VIII.1932р. Без жодного розголосення, без всякої шумної реклами відбулися 21.VIII.1932 р. пожежницькі змагання, а також змагання на фізичну досконалість. На змагання прибули гості: Рівненський Староста пан Станіслав Богуславський, віце-староста К. Де Берг (Голова Ліги Протипожежної охорони), віце-го-

Пожежної Охорони, яка збудувала там також і стрільничий тир. Пунктуально в двадцять годин розпочалися показові виступи газового нападу. Дружини відрозуміли (обеззброєння – автор) і самаритансько-рятівничі працювали зі знаннями справи. Виділявся їх будинок самаритансько-рятівничий, збудований Добровільним Пожежним Товариством впродовж чотирьох з половиною хвилин, який був дозвезений на місце «випадку» однією лише підводою. Споруджений був в дуже короткий час.

чого він став перед серйозною загрозою. Вода досягла залізничної колії Варшава-Рівне, розмиваючи міст. Залізничне сполучення не було однак перерване. Рух поїздів через міст відбувався з великою обережністю.

Ця сама річка Стубла зрвала міст у Руді Красній, в результаті чого комунікація між Клеванію і Деражне була перервана. За Клеванію утворився льодовий затвор довжиною півтора кілометра, усуненням якого зайнялися саєтери».

встанні під проводом Северина Наливайка та у визвольній війні 1648-1654 років.

У серпні 1643 року повстанці вигнали шляхту з містечка, однак через 4 роки Клевань було спалено татарами. Після відродження у 1654 році – здобула Клевань магдебурзьке право.

Клевань протягом багатьох століть була невеликим торговим містечком. Наприклад, у XIX ст. його населення займалося різними ремеслами, торгувало хлібом, худобою, виробляло цеглу і вапно. Однак у більшості мешканці Клевані залишалися неписьменними. Непоправного горя завдавали містечку часті епідемії та пожежі. Пряміром, «чаровний півень» у 1871 році знищив півтори сотні будинків і 256. Але найстрашніше було те, що тоді майже півсотні людей згоріло у вогні. Прокладання залізничної колії Київ-Брест у 1873 році, спорудження шосейної дороги зумовило значний розвиток Клевані та збільшення населення.

За свідченням уже довоєнних волинських часописів траплялися

був до Клевані, зустрінутий з великим ентузіазмом багатотисячними людьми натовпами. Єврей приурочив Президент Польської Республіки дуже урочисто біля спорудженої власної триумфальної арки. Через незчисленні ряди стрільця, харцерів і делегації пан президент покривав до клеванського замку, де відбулося освачення гімнастичного залу імені Кароля Ружицького, призначеного для військової підготовки та фізичного виховання.

Вислухавши історію замку і лова Протипожежної Охорони Волинського воєводства пан К. Шераковський, інспектор пожежної служби пан Й. Тшевський, майор Качала із Командування Округу Корпусу II і капітан Храбрі – командант Військової Підготовки і фізичного виховання на Рівненській повіт (Історія падіння до ТСОУ – автор).

Після здачі рапорту Старості рівненському начальником району Соколовським, настало відкриття спортивної площадки, організовані лише стараннями Оржівського

перерви розпочалися змагання та ігри фізичної досконалість, після чого було роздано нагороди...».

Як побачимо нижче, велику роль у тому, щоб ці змагання, подібні до організовуваних нині ТСОУ, пройшли на чудовому рівні відіграли й духові оркестри та і сама висока організація змагань і відпочинку. Вітім, поринаймо далі в історичне джерело:

«...Два духові оркестри пожежної охорони – один із Клевані під чітким і вмілим диригуванням начальника Залізничної Станції пана Сужицького, і прекрасний духовий оркестр із Оржіва, грали під час змагань. Найбільшим успіхом у слухачів тишилися віночки волинських пісень, тут же всі надто мелодійні та запальні мазурки з приспівками Намисловського.

Увечері розпочався відпочинок, який затягнувся до пізньої ночі. Отже, усе залишило незабутні враження серед учасників. Без усякого сумніву була заслуга в цьому Оржівської Пожежної охорони, з керівником Округу паном Грусом на чолі, який зі знанням справи і винятковим тактом здобув собі цілковите визнання всіх верств суспільства».

Як підтверджують періодичні видання довоєнної Волині, будувалися всілякі тут об'єкти – охорони здоров'я, культові і школи. Ось яку інформацію стосовно новозбудованої школи в Клевані помістив на своїх сторінках громадсько-політичний і господарський тижневик «Wolyn» («Волинь»):

«...Нова школа в Клевані. В Клевані збудована нова семикласна загальноосвітня школа. Це одна із найпрекрасніших інвестицій у Рівненському повіті. Школа має центральне опалення, каналізацію та водопровід. Закінчено її будівництво дякуючи позиції в сумі 30 тисяч злотих із фонду Праці. Відкриття школи настане 15 січня 1934 року».

Яка вже невеличка річка Стубла і за шириною, і за довжиною. Проте вона із «характером». Підтвердив це вищезгаданий тижневик «Echo Wolynskie» («Ехо Волинське») за 1932 рік. Отож читаємо: «...Клевань.

Невеличка річка Стубла сильно піднялася, широко розливаючись. Знаєста три менші мости, з яких матеріал однак був втрачений.

Вода підмила міст на шосе Рівне-Луцьк, виламавши дев'ять свай мостових жерпаків, у результаті

«Wiadomosci Wolynskie» («Відомості Волинське») за 1931 рік: «...Нещасливий випадок. Клевань.

Людвік Романовський, яка проживає у селі Бронники біля Клевані, спіткав нещасний смертельний випадок.

Отож, ідучи з Бронників до Клевані сполоханим коні понесли і розбили воза, забивши на смерть ідучу на ньому Романовському і важко поранивши фуранка.

Типо вбиті було віддано синові померлого, представнику фірми «Урсу», що в Рівному, пораненого ж фуранка було перевезено у шпиталь Червоного Хреста...».

«...Нещасливий випадок в с. Сморжі.

У селі Сморжі Волинської гмини у результаті сполоханих коней, які належать до Антона Хаталки, перевернувся віз і під час бігу коней була вбита на місці восьмичарна Саско Зоряна, тяжко поранений був у голову Кубіца Алексій, двоє років, та менше поранена була Хаталко Матрона».

Ось вони у своїй повній приємній моменті і разом із німецькими колоністами: вже князь Данило Романович і його наступники забезпечували їм привілей користуватися власним правом і мати власні судово-адміністративні інституції. Із переходом українських земель під Польщу і Литву, його надавали королі або великі князі.

Введення магдебурзького права в Україні втім і в Клевані сприяло виділенню міського населення в окремий суспільний стан. «Magdebурзьке право, німецьке право, норми звичаєвого права XIII століття німецького міста Магдебурга, перейняті згодом багатьма містами Німеччини, Чехії, Польщі, Литви, України та Білорусії. Воно торкалося багатьох сторін суспільного життя. Зокрема, встановлювало порядок діяльності органів міського самоврядування, закріплювало права міських станів, цехів, суду, купецьких об'єднань, регламентувало питання опіки, благоустрою міста, торгівлі, спадкування, громадської безпеки тощо. Головними джерелами магдебурзького права були збірники «Саксонське зерцало» та «Вайхблуд». В Україні прийшло разом із німецькими колоністами: вже князь Данило Романович і його наступники забезпечували їм привілей користуватися власним правом і мати власні судово-адміністративні інституції. Із переходом українських земель під Польщу і Литву, його надавали королі або великі князі.

Введення магдебурзького права в Україні втім і в Клевані сприяло виділенню міського населення в окремий суспільний стан.

